

DOSTĘP ONLINE DO WYBRANYCH POLSKICH CZASOPISM BRANŻOWYCH I NAUKOWYCH W OFERTACH WYDAWNICZYCH WYDAWCÓW POLSKICH A ICH UDOSTĘPNIANIE W BIBLIOTECE NAUKI CEON I POLSKIEJ BIBLIOGRAFII NAUKOWEJ

Wstęp

Czasopisma od dawna stanowią źródło najnowszych osiągnięć naukowych, informacji i danych, zaliczane są do ważnych źródeł komunikacji naukowej. Ich wielokierunkowy rozwój w zakresie zasobów online ulega zmianom, jest zjawiskiem wieloaspektowym i złożonym (Barańska-Malinowska, Knop, 2011; Kowalska, 2017; Kulczycki, 2018). Proces zachodzących zmian z jednej strony przejawia się w sposobie publikowania, dystrybucji, rozpowszechniania i pozyskiwania zasobów czasopism, z drugiej zaś strony z mnogości źródeł ich udostępniania. Poszczególne tytuły dostępne są m.in. w ofertach wydawniczych na stronach czasopism, redakcji/wydawców, w bezpłatnych elektronicznych bazach danych i innych serwisach naukowych. Rozwój dostępu do zawartości czasopism polskich w Internecie, w szczególności do kolejnych nowych roczników, w tym pojedynczych artykułów, wydaje się konkurować z udostępnianiem ich wersji drukowanych (Bednarek-Michalska, 2010). Wiadomo, że w zbiorach bibliotecznych kolekcja czasopism podlega najbardziej zmianom w udostępnianiu na skutek rozwoju zasobów online, w szczególności koncepcji Open Access (OA). W modelu OA dostępne są m.in. czasopisma uczelniane dokumentujące życie uczelni, niektóre publikowane w postaci portalu internetowego (Knop, 2016a). Mało rozpoznany w literaturze przedmiotu jest natomiast dostęp online do periodyków branżowych i naukowych wydawców komercyjnych funkcjonujących na polskim rynku w porównaniu do oferty instytucji naukowych non-profit.

Celem niniejszego artykułu było przedstawienie dostępu online do polskich czasopism branżowych i naukowych w ofertach wydawniczych

¹ Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej.

niektórych polskich wydawców oraz omówienie udostępniania wybranych tytułów tych czasopism w Bibliotece Nauki CEON (Biblioteka Nauki) i Polskiej Bibliografii Naukowej (PBN).

Dokonano przeglądu stron internetowych wydawców oferujących periodyki online. W dalszej kolejności spośród oferty każdego wydawcy losowo wybrano tylko jedno czasopismo i sprawdzono, czy istnieje dostęp online do jego zasobów poprzez serwisy Biblioteka Nauki i PBN w oparciu o analizę opisów bibliograficznych tychże. Przeprowadzono również rozmowy telefoniczne z niektórymi wydawcami w I półroczu 2018 r.

W pierwszej części artykułu opisano dostęp online do wybranych tytułów znajdujących się przede wszystkim w bibliotekach politechnicznych (politechnik i uniwersytetów, które wcześniej były politechnikami) oraz uniwersyteckich otrzymujących egzemplarz obowiązkowy z ofert wydawców: Wolters Kluwer Polska, SIGMA-NOT, INFOR PL, Abrys, niektórych instytutów/towarzystw naukowych, Polskiej Akademii Nauk (PAN) i wydawnictw uczelnianych. Przy wyborze wydawców kierowano się następującymi kryteriami: ugruntowane miejsce na rynku wydawniczym czasopism branżowych/naukowych, tematyka periodyków odzwierciedlająca dziedziny nauki będące w kręgu zainteresowania wspomnianych bibliotek. W drugiej części artykułu omówiono problematykę udostępniania w Bibliotece Nauki i PBN wybranych tytułów, które przybliżono w pierwszej części pracy. Ze względu na rozległość problematyki rozważania ograniczono do wybranych aspektów.

Strona czasopisma, redakcji/wydawcy – podstawowe dane o periodykach

Obecność periodyku w ofercie wydawcy na stronie internetowej czasopisma lub stronie redakcji/wydawcy jest dzisiaj oczywista. Obok danych kontaktowych redakcji i wydawcy, informacje zazwyczaj dotyczą: częstotliwości ukazywania się tytułu, adresatów, do których czasopismo jest skierowane, tematyki, zawartości merytorycznej artykułów, stałych działów, wskaźników oceny czasopisma, takich jak m.in. punktacja Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW), Impact Factor, indeksowania w bazach danych, pojedynczych artykułów i archiwum online. W pierwszej dekadzie XXI w. nie podawano jeszcze niektórych ze wspomnianych danych a dostęp online do zawartości czasopism znajdował się w początkowej fazie rozwoju. Dzisiaj archiwa online wydawców mają różną postać. Zróżnicowanie to wynika z poziomu dostępu do zawartości czasopism online, w tym do spisów treści, abstraktów, pełnych tekstów oraz strategii przyjętych przez wydawców. Wydawcy stosują różną politykę dystrybucji w tym zakresie (Nahotko, 2007, s. 98-100).

Wstępne informacje o wybranych wydawcach

Wśród wydawców liczących się na polskim rynku wydawniczym, posiadających w ofercie branżowe i/lub naukowe czasopisma, a którym od lat interesują się biblioteki politechniczne i uniwersyteckie (potwierdzają to informacje w katalogach bibliotecznych OPAC bibliotek), są m.in.:

- Wolters Kluwer Polska S.A. (<http://www.wolterskluwer.pl>) – firma będąca częścią Wolters Kluwer, koncernu przodującego w branży prawniczej na rynku globalnym; założona w 1993 r. oferuje publikacje z zakresu prawa, biznesu, podatków, samorządu i administracji publicznej, kadr i BHP, z flagowym produktem w postaci komercyjnej nowoczesnej platformy prawniczej – akty prawne, orzecznictwa (Wolters Kluwer, 2018);

- SIGMA-NOT Sp. z o.o. (<http://www.sigma-not.pl>) – firma należąca do Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych Naczelnej Organizacji Technicznej; najstarszy i największy wydawca fachowych czasopism technicznych, działający na rynku od 1949 r.; obecnie oferujący największą bazę artykułów technicznych na nowoczesnej platformie (SIGMA-NOT, 2018);

- INFOR PL S.A. (<https://www.infor.pl>) – firma założona w 1987 r.; największy polski dostawca książek, w tym e-booków, czasopism, gazet, specjalizujący się w branży prawnogospodarczej, w szczególności w problematyce księgowości, rachunkowości, prawa, prawa gospodarczego, samorządu i administracji, zarządzania, oferujący usługi na nowoczesnej platformie (INFOR, 2018);

- Abrys Sp. z o.o. (<http://www.abrys.pl>) – firma założona w 1988 r.; od 1991 r. wydawca wyróżniający się czasopismami w branży ochrony środowiska i gospodarki komunalnej, dysponujący nowoczesną platformą (Abrys, 2018);

- Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa (<http://www.zgpz.itb.org.pl>) – następca Polskiego Związku Inżynierów Budowlanych powstałego w 1934 r.; obecnie samorządne stowarzyszenie naukowo-techniczne inżynierów, techników i studentów; wydawca przede wszystkim periodyków popularyzujących polskie budownictwo, w tym osiągnięcia w zakresie nowych technologii i nowoczesnego budownictwa (Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa, 2018);

- Instytut Chemii Przemysłowej im. prof. I. Mościckiego (<http://www.ichp.pl>) – następca Spółki METAN i Chemicznego Instytutu Badawczego utworzonych w 1916 r. we Lwowie – powstały z połączenia Instytutu Chemii Ogólnej i Instytutu Tworzyw Sztucznych w 1971 r.; wydawca publikacji z zakresu przemysłu chemicznego (Instytut Chemii Przemysłowej, 2018);

- Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (<https://www.ipiss.com.pl>) – kontynuator prac badawczych Instytutu Pracy utworzonego w 1962 r., powołany w 1972 r.; obecnie placówka naukowo-badawcza, wydawca publikacji

z zakresu szeroko pojętej polityki społecznej ukierunkowanej na problemy polskiego społeczeństwa w dobie postępującej migracji ludności i integracji z Unią Europejską, rynku pracy, zatrudnienia, organizacji i prawa pracy, zabezpieczenia społecznego (Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 2018);

- IV Wydział Techniczny PAN (<https://instytucja.pan.pl/index.php/wydzial-iv-nauk-technicznych>) – działający w strukturze PAN od 1951 r., na który składa się trzynaście jednostek naukowych oferujących publikacje twórców mających znaczące osiągnięcia naukowe w dziedzinie nauk technicznych (Wydział IV Nauk Technicznych PAN, 2018).

Wymienione instytucje wydawnicze współistnieją na rynku obok oficyn uczelnianych.

Dostęp online w ofercie wybranych wydawców

W ofercie wydawnictwa Wolters Kluwer Polska utrzymywane są płatne czasopisma drukowane i płatny dostęp do ich odpowiedników w wersji online. Wydawnictwo publikuje ponad 20 tytułów (Wolters Kluwer, 2018), m.in. „Finanse Komunalne”, „Przegląd Podatkowy”, „Samorząd Terytorialny”. Dostęp do pojedynczego tytułu w wersji online uzyskuje się poprzez adres e-mail i hasło. Oddzielnym komercyjnym produktem, znacznie rozszerzającym liczbę periodyków do blisko 50 tytułów, jest „Czytelnia Czasopism online”, w której znajdują się tytuły tego wydawcy, m.in. wspomniany „Przegląd Podatkowy” i czasopisma innych instytucji, np. „Przegląd Sejmowy” Wydawnictwa Sejmowego, wybrane artykuły, felietony, komentarze, do których wydawnictwo uzyskało uprawnienia do zamieszczenia w czytelni (Wolters Kluwer, 2018). Logowanie do serwisu odbywa się poprzez adres e-mail i hasło lub numer IP. Dostęp zarówno do czytelni, jak i do czasopism w wersji online jest jednostanowiskowy.

Istniejące z długimi tradycjami na rynku czasopism wydawnictwo SIGMA-NOT posiada rozbudowaną ofertę drukowaną i online w ramach portalu informacji technicznej. Na portalu wydawca poleca m.in. prenumeratę drukowaną, dostęp do wirtualnej czytelni na zasadzie płatnej *prenumeraty plus* (druk + online), płatny dostęp czasowy. *Prenumerata plus* to wersja papierowa i dostęp od 2004 r. do archiwum w wirtualnej czytelni na podstawie kodu dostępu (login i hasło). Dostęp wielostanowiskowy warunkowany jest odpowiednio wyższą opłatą. Dodatkowo wydawca od stycznia 2014 r. udostępnia bezpłatnie „Przegląd Elektrotechniczny”.

W kolejnym komercyjnym wydawnictwie INFOR PL przyjęto rozwiązanie, w którym płatna prenumerata czasopism drukowanych zawiera się w cenie, to znaczy bez dodatkowych kosztów, dostęp do wersji online. Jest to dostęp jednostanowiskowy. Wersja online obejmuje bieżący numer i pełne archiwum. W ofercie są m.in.: „Personel i Zarządzanie”, „Rachunkowość Budżetowa”.

Wydawnictwo Abrys, specjalizujące się w czasopismach z zakresu ochrony środowiska i gospodarki komunalnej, oferuje prenumeratom płatne czasopisma drukowane i w tej cenie wersje online czasopism. Wydawca ten publikuje m.in.: „Energia i Recykling”, „Przegląd Komunalny”, „Wodociągi-Kanalizacja”. Dostęp online uprawnia do korzystania z bieżącego numeru i e-czytelni. E-czytelnia, utworzona w 2002 r., zawiera wszystkie tytuły wydawnictwa wraz z archiwum i dostępna jest z komputerów oraz urządzeń mobilnych, takich jak tablety, smartfony, poprzez adres e-mail i hasło. Od wielu lat, niektóre tytuły w tej czytelni można przeglądać i czytać bez logowania (Knop, 2008, s. 11).

W odpowiedzi na oczekiwania klientów, poszukujących bezpłatnego dostępu do zawartości periodyków w Internecie, wydawcy doskonali proces wydawniczy i publikują otwarte czasopisma. Obok czasopism otwartych funkcjonują czasopisma w trybie online. Jak słusznie zauważa E. Kulczycki, otwarte czasopismo musi posiadać:

- postać elektroniczną i może być publikowane w wersji drukowanej;
- bezpłatny dostęp do wersji elektronicznej bez rejestrowania się w serwisie/systemie;
- znajdować się w bezpłatnej dystrybucji nieograniczonej przez wydawcę (Kulczycki, 2013, s. 13).

Czasopisma online występują na rynku wydawniczym w różnej ofercie. Płatną prenumeratę drukowaną i niezwiązany z prenumeratą bezpłatny ograniczony w różny sposób dostęp do czasopism online oferują następujący wydawcy:

- Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa – wybrane artykuły z bieżącego roku i archiwum z ostatnich lat; tytuł „Przegląd Budowlany”;
- Instytut Chemii Przemysłowej w Warszawie – bieżący rok na zasadzie rejestracji i bez rejestrowania się – archiwum z ostatnich lat; tytuł „Polimery”;
- Instytut Pracy i Spraw Socjalnych – archiwum starszych roczników; tytuł „Polityka Społeczna”.

Od wielu lat zwolennikiem i propagatorem idei publikowania otwartych czasopism jest PAN. Niektóre jednostki IV Wydziału Technicznego PAN od 2016 r. wycofały z płatnej prenumeraty wybrane czasopisma i znacznie ograniczyły nakład drukowanych egzemplarzy, które przekazują głównie bibliotekom w ramach egzemplarza obowiązkowego. W tej grupie znajdują się periodyki wąskospecjalistyczne, m.in. „Archives of Electrical Engineering”, „Archives of Metallurgy and Materials”.

Dzisiaj czasopisma PAN dostępne są bezpłatnie w archiwum online wraz z najnowszym rocznikiem na stronach Instytutów oraz w Czytelni Czasopism PAN (<http://journals.pan.pl/>). Oferta periodyków jest zróżnicowana. Niektóre z nich korzystają z usług e-wydawniczych Czytelni i na

swojej stronie udostępniają tytuł (archiwum i najnowszy numer) poprzez platformę Czytelni. Czytelnia, w większości wypadków, pełni funkcję repozytorium zasobów naukowych od 2010 r.

Inne zmiany w dostępie do czasopism obserwuje się w wydawnictwach uczelnianych. Na przykład „Studia z Automatyki i Informatyki” Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Zakładu Automatyki i Robotyki Instytutu Automatyki i Inżynierii Informatycznej Politechniki Poznańskiej, publikowane w druku i online, od kilku lat znajdują się wyłącznie w bezpłatnej ofercie online. Wersja drukowana tego czasopisma dostępna była na rynku wydawniczym w płatnej prenumeracie. W czasopiśmie tym publikowane są osiągnięcia z elektrotechniki, elektroniki, automatyki, programowania, robotów przemysłowych.

Autorka licznych publikacji B. Bednarek-Michalska, promująca bezpłatny dostęp do zasobów online (OA), w odpowiedzi na pytanie: „Dlaczego towarzystwa naukowe i uczelnie chętnie dziś implementują modele otwarte? [wyjaśnia, że] towarzystwa naukowe mają długoletnią tradycję publikowania naukowego i chcą ją utrzymać, a uczelnie, żeby przetrwać muszą być innowacyjne i mieć wpływ na to, co w świecie nauki się dzieje” (Bednarek-Michalska, 2013a, s. 9). Dzisiaj innowacyjność osiąga się za pomocą nowych metod pracy w sieci, dlatego wydawnictwa uczelniane stosują m.in. oprogramowanie Open Journal Systems (OJS) obsługujące cały proces wydawniczy. Wyszukiwanie w takim systemie odbywa się według numeru czasopisma, autora, tytułu czasopisma i innych czasopism na zasadzie rejestracji w serwisie, a w zasobach jednego czasopisma bez logowania.

W oparciu właśnie o OJS zbudowano nowoczesną Akademicką Platformę Czasopism w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (UMK) w Toruniu. Wydawnictwo UMK stosuje mieszany system dystrybucji: czasopisma drukowane są płatne, a wersje online artykułów bezpłatne, dostępne na licencji niewyłącznej Creative Commons - CC BY-ND 3.0 (Bednarek-Michalska, 2013b, s. 5). W ofercie proponowane są m.in. „Ekonomia i Prawo” i „Ruch Filozoficzny”. Na platformie znajdują się wszystkie czasopisma uczelniane oraz tytuły niektórych innych uczelni, instytutów, towarzystw oraz biblioteki publicznej w Toruniu. Jak wspomniano, poprzez system czasopisma można wyszukiwać oddzielnie i wspólnie.

Dostęp online do polskich czasopism naukowych na rynkach wydawniczych umożliwi również współpraca wydawnictw z wydawcami oferującymi: publikowanie artykułów w formacie PDF, ich trwale archiwizowanie i udostępnianie z innymi zagranicznymi czasopismami oraz inne dodatkowe usługi wydawnicze w zależności od warunków umowy. Niektórzy wydawcy uczelniani wykorzystują taką możliwość i przekazują swoje anglojęzyczne czasopisma naukowe do elektronicznego publikowania firmie zewnętrznej m.in. De Gruyter Open. Firma ta publikuje na jednej platformie tytuły wydawnictw uczelnianych, towarzystw naukowych pochodzących z różnych

krajów Europy Środkowej i Wschodniej (Knop, 2016b, s. 115), jak również zgłasza tytuły do indeksowania w katalogu Directory of Open Access Journals (DOAJ). W ofercie tego wydawcy czasopisma są dostępne bez ograniczeń na nowoczesnej platformie wspólnie z komercyjnymi publikacjami De Gruyter. W De Gruyter Open można czytać bezpłatnie pojedyncze artykuły w PDF-ie m.in. „Polish Journal of Public Health” – periodyk Uniwersytetu Medycznego w Lublinie poruszający zagadnienia z medycyny, zdrowia i bezpieczeństwa publicznego. Wersja drukowana tego czasopisma znajduje się na rynku wydawniczym w prenumeracie płatnej. Należy zauważyć, że polskie tytuły publikowane w De Gruyter Open w większości wydawane są przez wydawnictwa uczelniane także w wersji drukowanej.

Biblioteka Nauki CEON i PBN

Biblioteka Nauki (<http://bibliotekanauki.ceon.pl>) i Polska Bibliografia Naukowa (<https://pbn.nauka.gov.pl>) należą do nowych bezpłatnych ogólnopolskich projektów uruchomionych w drugiej dekadzie XXI w. na potrzeby naukowców, doktorantów, studentów i wszystkich zainteresowanych nauką. Nadzorowana przez Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM) Biblioteka Nauki gromadzi dane o czasopismach wraz z pełnymi tekstami wybranych zasobów, opracowywane w sześciu bazach dziedzinowych: Agro, BazEkon, BazTech, DML-PL, CEJSH, PSJD, tworzonych oddzielnie w rozmaitych instytucjach, głównie w bibliotekach.

PBN to portal MNiSW zainicjowany jako wspólne przedsięwzięcie konsorcjum instytucji, takich jak: Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy (OPI PIB), Index Copernicus International (ICI) i ICM ICM (Brzeziński, Szewczuk i Kiliszek, 2016). Stanowi część Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on. Podstawowe funkcje serwisu umożliwiają budowanie centralnej bibliografii dorobku publikacyjnego polskich naukowców i jednostek naukowych, złożenie ankiety czasopisma naukowego w celu ewaluacji czasopisma, deponowanie pracy w pełnym tekście w repozytorium PBN. Pośród innych projektów PBN wyróżnia się tym, że rejestruje wszystkie czasopisma ujęte w wykazach czasopism punktowanych MNiSW (Rozkosz, 2013). Zauważyć należy, że otwarte zasoby naukowe zostały uwzględnione jako jeden z elementów rozwoju wyżej wymienionych serwisów już na etapie ich projektowania.

Udostępnianie czasopism w Bibliotece Nauki CEON i PBN

Udostępnianie czasopism w Bibliotece Nauki i PBN odbywa się w różny sposób poprzez rekord (opis) bibliograficzny dokumentów. Zasoby otrzymują opisy bibliograficzne na poziomie opisu czasopisma i opisu artykułu.

Jak przedstawia się udostępnianie w Bibliotece Nauki i PBN-ie periodyków wybranych z ofert wydawców przybliżonych w pierwszej części pracy, zilustrowano w tabeli 1. Zestawione w tabeli czasopisma wybrane zostały losowo – dokładnie jeden tytuł z ofert wydawców wymienionych na początku artykułu.

Z przedstawionych danych wynika, że udostępnianie pełnych tekstów artykułów zależy m.in. od polityki opracowania rekordu bibliograficznego w danym projekcie. Na przykład w Bibliotece Nauki, w tytułach „Ekonomia i Prawo”, „Polish Journal of Public Health”, „Polityka Społeczna”, „Przegląd Podatkowy”, uproszczony opis czasopisma zawiera tylko pola: tytuł i numer ISSN (bez linków), co uniemożliwia przejście na stronę wydawcy. W pozostałych tytułach, jak: „Archives of Metallurgy and Materials”, „Polimery”, „Przegląd Budowlany”, „Przegląd Elektrotechniczny”, „Wodociągi-Kanalizacja”, opracowywanych w innej bazie, linkowana strona wydawcy/redakcji należy do obowiązkowych elementów opisu bibliograficznego. Poza tym poszczególne pola opisu mogą być dostępne na innym poziomie w bazie, w której są opracowywane. Oddzielną kwestię stanowi dostęp do tekstów zdeponowanych w czasopismach, które udzieliły licencji na korzystanie z praw autorskich do publikacji na podstawie oddzielnej umowy między ICM a wydawcą. Pojedyncze artykuły w formacie PDF, jak m.in. „Polish Journal of Public Health” dołączone są do opisów artykułów i przechowywane w repozytorium Biblioteki Nauki. Liczba tych artykułów w bibliotece ciągle wzrasta, a zjawisko postrzegane jest jako pozytywne. Niektóre bazy uwzględniały archiwizowanie pełnych tekstów od początku swojego istnienia i dzisiaj są bazami pełnotekstowymi (Zamłyńska, 2013). Liczba tytułów w ogóle indeksowanych w bazach danych w Bibliotece Nauki powiększa się wraz ze wzrostem wiedzy wydawców o korzyściach płynących z obecności tytułu w tego typu serwisach, co nastąpiło zwłaszcza po ogłoszeniu przez MNiSW nowych kryteriów i trybu oceny czasopism naukowych. Od tego momentu odnotowano także więcej artykułów pełnotekstowych w BazTech (Derfert-Wolf, 2013) i BazEkon (Cieraszevska, 2017), które należą do baz referencyjnych. Z tytułu indeksowania czasopisma w bazach referencyjnych przyznawane są dodatkowe punkty dla czasopisma w procesie ich ewaluacji.

Lepszą widoczność i dostępność dokumentów w sieci, a w konsekwencji ich wyższą cytowalność i skuteczniejsze indeksowanie zapewniają cyfrowe identyfikatory dokumentu elektronicznego DOI. Czasopisma naukowe wykorzystują numer DOI, który w odróżnieniu od identyfikatorów URL nie zależy od fizycznej lokalizacji konkretnego dokumentu, lecz jest do niego na stałe przypisany. Identyfikator DOI zarówno w Bibliotece Nauki, jak i w PBN znajduje się w polu linkowanym.

Nie bez znaczenia jest także linkowanie innych danych w PBN, w tym m.in. linkowanie wewnętrzne umożliwiające przekierowanie z opisu cza-

sopisma do opisu artykułu i odwrotnie, co optymalizuje dostęp online do zawartości czasopism. I tak w serwisie tym, opisy artykułów w „Studia z Automatyki i Informatyki” nie posiadają odsyłaczy do zasobów w sieci, ale mają linki odsyłające do opisu czasopisma, wzbogaconego w linkowane pole witryny wydawcy. Wydawca – jak już wspomniano – publikuje tytuł w modelu OA na swojej stronie.

Odsyłacze w opisach artykułów, typu identyfikator DOI i/lub „Link do publicznie dostępnego pełnego tekstu” w innych czasopismach w PBN, zazwyczaj odsyłają do zasobów w ofercie czasopisma, wydawcy, wydawcy elektronicznego De Gruyter Open, Biblioteki Wirtualnej Nauki.

Przy ograniczeniach stosowanych przez instytucje wydawnicze, wymienione w pierwszej części niniejszego opracowania, linki do witryny wydawcy w opisach najnowszych artykułów nie zapewniają dostępu do pełnego tekstu opisywanego artykułu. Rozwiązaniem może być zdeponowanie artykułu w repozytorium PBN. W tym miejscu istotna jest wiedza autorów na temat polityki OA wydawców tych czasopism, czy mogą oni negocjować warunki umowy pozwalające im na zamieszczanie pełnych artykułów w repozytorium. Obowiązek przekazywania danych i typu publikacji do PBN wynika z ogólnokrajowych regulacji prawnych. Jednak, jak zauważa B. Bednarek-Michalska, w serwisie „dane pochodzą najczęściej z baz bibliograficznych tworzonych na uczelniach, co oznacza, że w PBN mamy głównie do czynienia z opisami bibliograficznymi” (Bednarek-Michalska, 2018, s. 26). Autorzy z kolei mogą deponować swoje prace w repozytorium instytucjonalnym lub centralnym repozytorium ICM.

Wnioski

Dostęp do polskich czasopism branżowych i naukowych w Internecie zaistniał między innymi w efekcie wdrożenia nowoczesnych rozwiązań technologicznych przez wydawców i inne instytucje związane z publikowaniem. Obecnie trudno znaleźć w ofercie wydawcy tytuły bez wersji online. Dostęp online nie zawsze oznacza bezpłatne korzystanie z zawartości czasopism, najnowsze roczniki często nadal są odpłatne (zamknięte). Z kolei wśród periodyków w bezpłatnej wersji online znajdują się również płatne edycje drukowane.

Dostęp do czasopism przybrał nowy kształt zarówno dzięki implementacji nowoczesnych platform obsługujących zasoby online, jak i różnorodnej współpracy. Należy podkreślić, że wszystkie instytucje związane z publikowaniem i udostępnianiem polskich czasopism branżowych i naukowych dostosowują działalność do nowych warunków otoczenia i przenoszą podstawowe zadania do sieci, realizują je obok dobrych, tradycyjnych praktyk. Jednak w bezpłatnym dostępie online znajdują się głównie czasopisma naukowe PAN i wydawnictw uczelnianych, w przeciwieństwie do czasopism

Tabela 1. Udostępnianie czasopism branżowych i naukowych w Bibliotece Nauki i PBN

Lp.	Tytuł czasopisma	Redakcja/wydawca	Udostępnianie czasopism w Bibliotece Nauki CEON		Udostępnianie czasopism w PBN		
			Baza danych	Serwis linkowany w opisie czasopisma	Sposób dostępu online w opisie artykułu	Serwis linkowany w opisie czasopisma	Sposób dostępu online w opisie artykułu
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1.	„Archives of Metallurgy and Materials”	Instytut Metalurgii i Inżynierii Materiałowej im. Aleksandra Krupkowskiego PAN w Krakowie	BazTech	1. Strona WWW http://www.imim.pl/archives 2. Czytelnia Czasopism PAN http://journals.pan.pl/dlibra/journal/97808	1. Artykuł PDF 2. DOI	1. Strona WWW http://www.imim.pl/archives	1. Link do publicznie dostępnego pełnego tekstu 2. DOI
2.	„Ekonomia i Prawo”	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	BazEkon	-	1. Artykuł PDF 2. DOI	1. Strona WWW http://www.ekonormia.i.prawo.umk.pl/	1. Link do publicznie dostępnego pełnego tekstu 2. DOI
3.	„Polimery”	Instytut Chemii Przemysłowej im. prof. I. Mościckiego w Warszawie	BazTech	1. Strona WWW http://www.ichp.pl/polimery	1. Artykuł PDF 2. DOI	1. Strona WWW http://www.ichp.pl/polimery	1. Link do publicznie dostępnego pełnego tekstu 2. DOI
4.	„Polish Journal of Public Health”	Uniwersytet Medyczny w Lublinie	PSJD	-	1. Artykuł PDF 2. DOI	-	-
5.	„Polityka Społeczna”	Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie	BazEkon	-	-	1. Strona WWW http://www.politykaspoeczna.ipiss.com.pl	1. Link do publicznie dostępnego pełnego tekstu

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
6.	„Przegląd Budowlany”	Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa w Warszawie	BazTech	1. Strona WWW http://www.przegladbudowlany.pl/	1. Artykuł PDF	1. Strona WWW http://www.przegladbudowlany.pl	1. Link do publicznie dostępnego tekstu 2. Identyfikator w Bibliotece Wirtualnej Nauki
7.	„Przegląd Elektrotechniczny”	Wydawnictwo SIGMA-NOT Sp. z o.o. w Warszawie	BazTech	1. Strona WWW http://pe.org.pl/	1. Strona WWW http://pe.org.pl/ 2. DOI	1. Strona WWW http://red.pe.org.pl	1. Link do publicznie dostępnego tekstu 2. DOI
8.	„Przegląd Podatkowy”	Wolters Kluwer S.A. w Warszawie	BazEkon	-	-	1. Strona WWW http://www.czasopisma.wolterskluwer.pl/oferta/przeglad-podatkowy	-
9.	„Rachunkowość Budżetowa”	INFOR PL S.A. w Warszawie	-	-	-	-	-
10.	„Studia z Automatyki i Informatyki”	Zakład Automatyki i Robotyki, Instytut Automatyki i Inżynierii Informatycznej, Politechnika Poznańska	BazTech	1. Strona WWW http://sait.cie.put.poznan.pl/	1. Strona WWW http://sait.cie.put.poznan.pl/	1. Strona WWW http://sait.cie.put.poznan.pl	-
11.	„Wodociąg-Kanalizacja”	Abrys Sp. z o.o. w Poznaniu	BazTech	1. Strona WWW http://www.abrys.pl/wydawnictwa/wodociag-kanalizacja/	-	-	1. Identyfikator w Bibliotece Wirtualnej Nauki

Dane według stanu z dnia 27.06.2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Biblioteki Nauki CEON i PBN

branżowych wydawnictw komercyjnych m.in. Abrys, INFOR PL, Wolters Kluwer Polska, stosujących ograniczenia w dostępie do periodyków poprzez przypisanie tytułu do numeru IP komputera lub żądania adresu e-mail odbiorcy końcowego. Ale i tutaj obserwuje się korzystne zmiany na rzecz wolnego dostępu. Do bezpłatnych czasopism można „dotrzeć”, korzystając z platform firm m.in. Abrys i SIGMA-NOT. Bezpłatnie są dostępne także starsze numery periodyków będące w ofercie poszczególnych instytutów.

W obliczu zróżnicowanych możliwości udostępniania oferty online Biblioteka Nauki i PBN włączają się w integrowanie otwartych zasobów naukowych w sieci, ale jest to proces, który trwa i zależy od wielu czynników, jak m.in.: polityka publikowania, dystrybucja. Nadal bowiem aktualne jest stwierdzenie Henryka Hollendra, że: „Prowadzenie krajowej polityki informacyjnej wymaga spojrzenia na te zasoby i serwisy jak na zbiory: czy powinny się sumować, czy uzupełniać?” (Hollender, 2013). Trendy rozwojowe czasopism naukowych wskazują na dalsze ewolucyjne zmiany w przyszłości (Johnson, Fosci, Chiarelli, Pinfield, Jubb, 2017), co może spowodować, że pojedyncze artykuły będą bardziej poszukiwane i cenione niż całe numery czasopism zarówno branżowych, jak i naukowych.

Bibliografia

Abrys (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <http://www.abrys.pl>

Barańska-Malinowska, B., Knop, U. (2011). Oferta polskich bibliotek naukowych w zakresie otwartych zasobów wiedzy. W: M.M. Górski, M. Marcinek (red.), *Otwarte zasoby wiedzy. Nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej. Materiały konferencyjne Kraków-Zakopane 15-17 czerwca 2011* (s. 61-75). Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.

Bednarek-Michalska, B. (2010). Modele publikowania naukowego, pytania i wyzwania dla współczesnego wydawcy. *Nauka*, 2, 163-175.

Bednarek-Michalska, B. (2013a). *Modele biznesowe otwartego publikowania naukowego. Informator dla polskich wydawców uczelnianych*. Toruń: Stowarzyszenie EBIB.

Bednarek-Michalska, B. (2013b). Otwarte zasoby edukacyjne (OZE) na UMK. *Biuletyn EBIB*, 1(137). Pobrane 27 czerwca 2018, z: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/137/137_michalska.pdf

Bednarek-Michalska, B. (2018). Rozwój zasobów open access w Polsce. *Forum Akademickie*, 10, 24-26.

Brzeziński, P., Szewczuk, K., Kiliszek, W. (2016). Polska Bibliografia Naukowa, Moduł Sprawozdawczy i system POL-index oczami dotychczasowego operatora systemu –

- nowości, wyzwania, podsumowanie. *Biuletyn EBIB*, 3(165). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/432>
- Cieraszevska, U. (2017). BazEkon, bogactwo wiedzy i możliwości. W: *Bibliograficzne bazy danych, perspektywy i problemy rozwoju. III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26-27 czerwca 2017*. Pobrane 27 czerwca 2018, z: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/585/725
- Derfert-Wolf, L. (2013). Baza danych BazTech, współpraca z wydawcami czasopism i użytkownikami. W: *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Poznań, 17-19 kwietnia 2013*. Pobrane 27 czerwca 2018, z: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/38/147
- Hollender, H. (2013). Zasoby bibliograficzne jako narzędzie i model wiedzy. W: *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Poznań, 17-19 kwietnia 2013*. Pobrane 27 czerwca 2018, z: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/53
- INFOR (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <https://www.infor.pl>
- Instytut Chemii Przemysłowej (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <http://www.ichp.pl>
- Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <https://www.ipiss.com.pl>
- Johnson, R., Fosci, M., Chiarelli, A., Pinfield, S., Jubb, M. (2017). *Towards a Competitive and Sustainable OA Market in Europe. A Study of the Open Access Market and Policy Environment*. EU Research Consulting. Pobrane 27 czerwca 2018, z: <https://blogs.openaire.eu/wp-content/uploads/2017/03/OA-market-report-28Final-13-March-201729-1.pdf>
- Knop, U. (2008). Zmiany w udostępnianiu zbiorów w bibliotekach naukowych. *Bibliotekarz*, 2, 10-14.
- Knop, U. (2016a). Akademickie czasopisma informacyjne w katalogach OPAC, bibliotekach cyfrowych i na stronach WWW bibliotek wyższych uczelni technicznych. W: T. Piestrzyński, J. Jerzyk-Wojtecka (red.), *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy. Informacja, edukacja, profesjonalizm* (s. 226-238). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Knop, U. (2016b). Zmiany w udostępnianiu czasopism polskich wyższych uczelni technicznych na przykładzie zasobów De Gruyter Open w BazTech i katalogach OPAC. *Bibliotheca Nostra*, 2(44), 112-125.
- Kowalska, M. (2017). Platformy czasopism naukowych a bibliograficzne bazy danych, obszary przenikania, narzędzia, usługi. W: *Bibliograficzne bazy danych: perspektywy i problemy rozwoju. III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26-27 czerwca 2017*. Pobrane 27 czerwca 2018, z: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/602

- Kulczycki, E. (2013). Otwarte czasopisma. Zakładanie czasopism naukowych oraz transformacja czasopism zamkniętych. Toruń: Stowarzyszenie EBIB. Pobrane 27 czerwca 2018, z: <http://ekulczycki.pl/poradnik/>
- Kulczycki, E. (2018). Stan praktyk publikacyjnych polskich czasopism naukowych w 2017 roku. DOI: 10.6084/m9.gshare.5683813
- Nahotko, M. (2007). *Naukowe czasopisma elektroniczne*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <http://www.zgpzibt.org.pl>
- Rozkosz, E.A. (2013). Polska Bibliografia Naukowa, fakty i oczekiwania. *Biuletyn EBIB*, 8(144). Pobrane 27 czerwca 2018, z: https://opub.dsw.edu.pl/bitstream/11479/59/1/Polska_Bibliografia_Naukowa.pdf
- SIGMA-NOT (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <http://www.sigma-not.pl>
- Wolters Kluwer (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <http://www.wolterskluwer.pl>
- Wydział IV Nauk Technicznych PAN (2018). Pobrane 27 czerwca 2018, z: <https://instytucja.pan.pl/index.php/wydzial-iv-nauk-technicznych>
- Zamłyńska, K. (2013). DML-PL Polska Matematyczna Biblioteka Cyfrowa. W: *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Poznań, 17-19 kwietnia 2013*. Pobrane 27 czerwca 2018, z: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/48/

Urszula Knop

Online access to selected professional and scientific Polish journals in Polish publishers' offers and sharing them through the Library of Science and Polish Scholarly Bibliography

Abstract

The aim of the paper was to present, the availability of online access to Polish professional and scientific journals in publishing offers of some Polish publishers and how they can be shared through the *Library of Science* (Biblioteka Nauki CEON) and Polish Scholarly Bibliography. Bibliographic descriptions of journals selected from publishers' offers in the Library of Science and Polish Scholarly Bibliography were examined for online access. It has been established that online access to Polish professional and scientific journals is subject to various changes. Free online periodicals are mainly offered by university publishing houses and the Polish Academy of Science. Commercial publishers including Abrys, INFOR PL, SIGMA-NOT, and

Wolters Kluwer Polska maintain paid access. Free access to resources is partly available at the Library of Science (Biblioteka Nauki CEON) and the Polish Scholarly Bibliography. The direction of online availability depends on the approach to publishing, distribution, dissemination, and sharing of journals.

Keywords: Library of Science, Polish journals, online access, publishers' offers, Polish Scholarly Bibliography

Urszula Knop

Dostęp online do wybranych polskich czasopism branżowych i naukowych w ofertach wydawniczych wydawców polskich a ich udostępnianie w Bibliotece Nauki CEON i Polskiej Bibliografii Naukowej

Streszczenie

Celem artykułu było przedstawienie dostępu online do polskich czasopism branżowych i naukowych w ofertach wydawniczych niektórych polskich wydawców oraz ich udostępniania w Bibliotece Nauki CEON i Polskiej Bibliografii Naukowej. Dokonano przeglądu stron internetowych wybranych wydawców, z uwzględnieniem oferty online periodyków. Zbadano opisy bibliograficzne czasopism wybranych z ofert wydawców w Bibliotece Nauki i PBN pod kątem dostępu do zasobów online. Ustalono, że dostęp online do polskich czasopism branżowych i naukowych podlega różnym zmianom. Bezpłatne periodyki online oferują głównie wydawnictwa uczelniane i PAN. Komercyjni wydawcy m.in. Abrys, INFOR PL, SIGMA-NOT, Wolters Kluwer Polska utrzymują odpłatną ofertę online. W bezpłatne udostępnianie zasobów włączają się Biblioteka Nauki CEON i Polska Bibliografia Nauki. Kierunek rozwoju oferty online zależy od podejścia do publikowania, dystrybucji, rozpowszechniania i udostępniania czasopism.

Słowa kluczowe: Biblioteka Nauki, czasopisma polskie, dostęp online, oferty wydawców, Polska Bibliografia Naukowa